

ГЛАВА V: МИТРЕУМ

1.

Влакът летеше по отсечката Флоренция – Рим.

Сгушена зад един прозорец, Кремена четеше за олтарната мозайка на черквата Сан Клементе.

Която се оказа истинска мозайка от символи.

Разпятието като символ на Дървото на Живота, от което извираят четирите свещени реки и напояват райските селения. Дванадесетте бели гълъби, накацали в разпятието, като символи на апостолските души. Пиещите жадно вода елени в основата на разпятието като символи на хранещите се с мъдрост новопокръстени. Агнетата от фриза, поддържащ разпятието, като символи на християнската жертвеност.

Гълъби, елени и агнета – все раннохристиянски символи, нетипични за мозайка от дванадесети век, чийто единствен готически елемент е самото Разпятие.

Разпятието като Дърво на Живота с извиращи в основата му напоителни води.

Разпятието като гигантска Лоза – една лоза, от която изтича гъсто червено вино, гъсто като кръвта на загиналите за ранната Църква мъченици. “Нека да оприличим самата Христова Църква на тази Лоза”, приканва надпис в основата ѝ. То не е и нужно – цялата мозайка оприличава Светата Църква на грандиозен готически листак, измежду клоните на който надничат блажени мъже и жени. Защото Разпятието като Лоза носи двойка и сакрална символика – червеното вино е едновременно кръв и храна, жертвеност и плодородност, алтруизъм и епикурейство.

Християнски и езически мотив, вплетени в едно.

Или християнски прочит на езически символ.

А може би християнски поклон пред доста по-древната езическа памет на човечеството.

Разпятие като Лоза, затвори учудено книжката Кремена Лозанова и я прибра в чантата си при другата – тази на европейското училище по консервация на културни паметници към Юнеско. После бръкна отново и извади един голям кроасан, пълен с течен шоколад. Кроасан, чиято реклама във Флоренция я бе накарала да замре в художествено удивление – Господ от тавана на Сикстинската Капела

протяга ръка към Адам, но не за да запали божествената искра в него, а за да го нахрани с... кроасан, пълен с течен шоколад.

Господ от Сътворението, нарисуван върху тавана на Сикстинската Капела от един гениален и религиозен флорентинец. Ако можеше Микеланджело да види рекламата, провесена на челно място в родния му град...

И Кремена ухапа кроасана почти възмутена.

Влакът се плъзгаше между ниските хълмове, разграфени прилежно на парцели – някои кафяви, някои червени, но повечето светлозелени. Край прозореца прелитаха второстепенни гари. Мяркаха се оранжеви къщи с тесни стрехи, дървени щори и провиснали от верандите сенници. На всеки хълм – църквичка с камбанария като във филм от неореализма. Невидяна, неотбелязана, недокосната с поглед. Защото пътниците в подобния на самолет вагон не виждаха хълмчетата и църквичките. Те говореха по клетъчните си телефони.

Всички говореха безспир и в захлас по любимите си telefonini. Кремена дояждаше кроасана си.

Един тънкокрак неаполитанец показваше на група изумени пасажери панаирджийската репродукция на Тайната вечеря с вградена отзад батерийка, която караше ореолите на апостолите да святкат хипнотично.

Странно как в италианската душа съжителстваха усет към най-фин артистизъм и вкус към пошъл кич едновременно, удивено хвърли опаковката на кроасана Кремена.

Влакът приближаваше Рим. Гарите прелитаха по-нагъсто. Кипарисите ставаха по-плътни. Беше пролет. Ранна пролет. В България валеше късен мартенски сняг. В Тоскана тревите зеленееха. Във Вечния град вечнозелените пускаха нови стръкове. От тъмните корони на дърветата израстваха някак незабелязано крехки резедави разклонения.

Кремена смъкна чантата си и се усмихна на бърбивия неаполитанец с електрическите ореоли. Той прибираше евтината си репродукция с една ръка, а с другата стискаше телефончето си – тънко и миниатюрно като самия него.

Влакът вече беше на гара Термини.

Броени минути по-късно Кремена висеше на един старомоден телефон и натискаше цифрите на номера, който надничаше от бележника ѝ под името Лино.

Тя попита дали може да говори на английски и след щедрото разрешение за последното, зададе единствения си въпрос. Къде е Стефан.

- You don't know where Stefano is?*_ – не скри учудването си Лино.

- No, I don't.**

Кратка пауза, която ѝ се стори безкрайна. Не може да е умрял, разтревожи се внезапно Кремена и едва дочака отговора на психиатъра отсреща. Онкологичната клиника на хълма Челио, точно зад кръглата църква Сан Стефано Ротондо. Номера на отделението, номера на стаята, записваше бързо тя, стиснала слушалката с рамо.

- Вие се казвате Кремена, нали? – попита нахално Лино и продължи. – Стефано ми показва една ваша снимка.

- Как е той?

- Обадете ми се след като се срещнете с него и тогава ще говорим.

- Защо не ми кажете направо? Вие сте лекар.

- Не и онколог, синьора. Аз лекувам души, други лекуват лимфни възли. Само че, да питате мен, Стефано плати с лимфния си възел за нелекуваната си душевна рана.

“Луд като психиатър”, помисли си Кремена и пусна слушалката.

Разговорите на английски я изморяваха.

Натоварваха я чисто физически. И бездруго едва вървеше от умора. Пролетна умора. Една сънлива и оловна умора, която тегнеше върху Кремена много преди да се разпука пролетта.

2.

Тя внимателно го изчака да вдигне погледа си.

- Защо си дошла?

- Не се ли радваш да ме видиш, Тео?

Той замълча и потри с пръсти хлътналите си бузи.

- Извинявай... Радвам се, ама ме сварваш неподготвен. Не те очаквах.

- Бях на европейско училище по консервация и реставрация във Флоренция. Оттам идвам.

- Аха... И как върви... реставрацията?

- Първо ти кажи как си.

Кремена дръпна един стол и седна до леглото му. Стените в оранжево, завесите в тъмнозелено, огледа тя обстановката. Леглото, облечено в бели чаршафи и кацнало точно в средата на стаята като снежинка, паднала по погрешка върху плодно дръвче от портокалова градина.

Ръката ѝ се плъзна към неговата и остави в дланта му един шоколадов кроасан. Стефан се усмихна.

- Много си отслабнал, - каза тя състрадателно.

- А ти си все същата заоблена праскова, - протегна той ръце и въздъхна.

- Не съм същата. Напълнях, откакто си тръгна.

Сивите му очи се втренчиха в нейните, после я измериха изпитателно. Очи на уморен и болен хищник, бръкна в чантата си Кремена.

- Нося ти още нещо, но ще ти го дам след като ми кажеш как си. Не се обаждаш, не отговаряш на писмата ми, не вдигаш телефона...

- Няма смисъл да ме търсиш.

- Какво казват докторите?

- Казват... Не дават гаранция. Или ще оздравея или...

Петдесет към петдесет.

- Гледам, приготвил си се за умирачка.

- Значи не гледаш както трябва. Приготвил съм се за изненади.

И той извади от чекмеджето си едно бордно списание на авиокомпания Балкан. Коледния брой на списанието, в което имаше справка за православните светци. Стефан разтвори тържествуващ на страницата за седмочислениците.

- Тук научих, че се празнуват заедно с великомъченик

Пантелеймон, който е един от здравните светци. Мисля си за един голям стъклопис над нартекса на новата черква с образа му.

- Заради здравната тема ли?

- Човешкото здраве е основна ценност.

- Вярно, Тео, то е базата на просветлението, което символизира седмочислениците, само че...

- Какво?

- Няма да има седмочисленици.

И тя отново ровна в чантата си.

Стефан я гледаше втрещен.

- Как така няма да има?

- Ами така, - извади тя една подвързана тетрадка със скици и чертежи, която той позна веднага. – Още щом си тръгна за Рим, кметът заряза идеята за черква от стъкло и прегърна проекта на един самоковски архитект – същият, който е правил плана за новата му къща, в чието приземие беше твоята квартира.

- Недостроената му къща в псевдобалкански стил.

Кремена кимна.

- И какво представлява... новия проект?

- Тривиален. Безинтересен. Напълно традиционен.

- По-точно?

- С масивна зидария, белосани стени и купол с медни плочки.

Последното беше изречено с нескрито възмущение.

Една широка усмивка се разля върху устните на Стефан.

Прасковата беше против масивната зидария и медния купол? Нали

точно затова двамата спореха яростно преди месеци. Кристална киеза срещу каменна църква. Цветно стъкло срещу бели стени. Илюзорно разпятие срещу дървен иконостас.

Вече всичко беше без значение.

- И сега ми носиш чертежите? Не ми трябват.

- На кмета му трябват още по-малко. Аз му казах, че си ги искаш обратно и ги прибрах.

- Излъгала си. Не ги искам обратно.

- Много си наивен, Тео. Не знаеш на какво са способни сънародниците ти.

- На какво са способни?

Кремена понечи да каже, че някой е видял самоковлията да се навърта подозрително около скиците, но изражението на Стефан я порази.

- Вие българите сте много недоверчиви хора. Все си мислите, че някой иска да ви надхитри. Да ви ограби труда, да ви открадне идеите.

- Ти не си ли българин?

- Не знам. От известно време не знам какъв съм.

И Стефан напъха чертежите в чекмеджето.

- Представи си, че ти потрябват, - опита се да се пошегува тя.

– След време може да вземеш с тях награда за авангардна черква.

Стефан не изглеждаше тъжен. Нито мрачен, нито весел. По-скоро безразличен, измери го с нервен поглед Кремена и отново опита да се шегува – този път с играта на въпроси и отговори, която двамата бяха играли в онова диво рилско село през току-що отминалата зима. И тя прочете един от въпросите: “Как би реагирал, ако ти връчат най-голямата архитектурна награда?” (Вероятно ставаше дума за Прицкър.) Отговор: “Ще стана донор на сперма като истински Нобелов лауреат по архитектура.” Точно това беше записал Стефан под въпроса ѝ. Кремена сгъна листа и застина от вида му.

Той гледаше страшно.

Тя преглътна. Пъхна листа в джоба си. Неуместна шега, ужасно неуместна. Глупава шега с човек на крачка от смъртта. С човек, който бе загубил сина си, здравето си, куража си за живот, а сега научаваше, че бе загубил и последното, което е имал.

Професионалната си чест.

Той никога нямаше да доживее раждането на кристалното си кръстокуполно бебе. Защото идеята му бе зачената на погрешно място. В България. В зимника на една горнолисиченска селянка. Сред лютеници, туршии и конфитюри от зелени домати.

- Народ, който проявява такова похвално въображение в приготвянето на зимнина, никога няма да умре от глад, - каза

замислен Стефан. – Такъв народ ще удържи и ядрен взрив. Не му трябват църкви, а повече буркани и капачки.

- Никой не е пророк в собствената си родина, - добави театрално нажалената Кремена.

- Моята родина е Италия, - прекъсна я грубо той.

Разговорът стана напрегнат. За да се изгуби напълно. Стефан престана да говори. Престана да я вижда. Очите му се бяха впили в кръглата църква Сан Стефано Ротондо, която изпълваше целия му болничен прозорец.

И гледката към северната част на хълма Челио.

Кремена усети как в гърлото ѝ щръква буца. Още малко и трябваше да си тръгне. Още малко и щеше да пропусне най-важното, за което бе дошла в Рим. Още малко и щеше да ревне като глупачка. И съвсем да го вбеси. Да го накара да крещи. Да я нарича... идолопоклонничка.

Нали така я наричаше. Тогава. В България. Миналата година.

- Миналата година, - започна тя, - се случи нещо, за което не знаеш. Мислех си, че ще те зарадвам с новината, но сега вече не съм сигурна...

Стефан не я слушаше.

Върху купола на Сан Стефано бе кацнал гълъб. Накъде ли гледаше? Вероятно на изток, следеше го изпод вежди Стефан. Към Адриатика и Балканите.

- Аз... Аз... Не мога да го кажа...

Стефан извърна поглед.

- Какво има за казване, Кремена?

Две сиви очи, впили въпросително хищни зеници. Очи на раздразнен мъж. Чакаш я да свърши с глупавото си женско лигавене.

- Аз съм бременна. Чакам дете от теб, Тео.

Думите звъннаха и замряха. Увиснаха някъде между оранжевите стени и зелените завеси.

Стефан не помръдна. Само порозовя и отпусна бавно свитите си в юмрук изтъняли пръсти.

- Глупости, - каза той с абсолютно чужд глас.

Беше минало ужасно много време.

Толкова, че гълъбът от купола на Сан Стефано Ротондо бе отлетял.

И Кремена си бе отишла. Може би въобще не беше идвала. Може би той бе сънувал. Може би от лекарствата. От болестта. От изнервеното му в очакване на смъртта въображение. От фантазията му на архитект. На умиращ архитект.

Но от нея беше останала смачкана вдлъбнатинка върху леглото му.

Шоколадов кроасан на шкафчето му.

И подвързана тетрадка с чертежите на мъртвородената му черква в прослава на червения ктитор с недовършената баня и неспечелените избори.

3.

Кремена беше идвала няколко пъти в Рим, но никога през пролетта. Стефан ѝ беше наговорил навремето разни неща за това как историческите пластове на Рим ставали достъпни за наблюдение през увеличителната леща на подходящо подобрения сезон. И тя си припомни с напъване: есента бе за любителите на карнавалната и карнална античност, зимата бе апогея на зрялохристиянския Рим - ренесансов и бароков, а пък пролетта бе прозореца към ранното християнство: черквите от четвърти и пети век, мозайките и пъстрите земни символи, наръсени със светената вода на новата религия. Лятото бе сезона на туристите и мухите.

Само дето по всичко изглеждаше, че сезонът на туристите се бе преместил преди сезона на мухите, защото Рим гъмжеше от ученически групи във великденска ваканция. Наводнили особено драматично Ватиканските музеи – един модерен еквивалент на потопа, в чиито води Кремена плуваше сред дъвчеши и зареяни физиономии със слушалки на ушите. И тя се надигаше да зърне между щръкналите глави на европейските акцелерати отегчения профил на някой бронзов Аполон или мраморната буза на бездарно копирана Атина Палада.

Погледът ѝ накрая се закова умиротворено в подовите мозайки на галериите, които водеха през море от килими, гоблени и полилеи към станците на Рафаел и Сикстинската Капела. Потокът течеше неумолимо, камерите прищракваха, дъвките се млещеха, слушалките, книжките, обяснителните памфлети, стрелките към тоалетните, блокираните прозорци от снимащите Сан Пиетро мераклии... Кремена гледаше надолу – към мозайките, които се топяха под краката ѝ в намаляваща по багри и пищност инвенция. Гъстите като вино езически морета, в които се рееха залутани платноходи, отстъпваха на флоралните мотиви, за да прелеят в скучната геометрия на квадратите, окръжностите и триъгълниците. “Ще стана донор на сперма като истински Нобелов лауреат по архитектура”, прозвуча в ушите ѝ, но не с оригиналната ирония, а с някаква мрачна заплаха.

Станците на Рафаел. Реставрационното платно, преполовило Атинската школа. “Извиняваме се за некомфортното ви съзерцаване, синори...” В синкав екран отсреща трептеше оригиналната Атинска школа, тоест репродукцията ѝ с всичките философи, математици, астрономи и подобни, падащи един след друг жертва на

безпощадните камери. Светът се движеше към перфектност – крайната цел на еволюцията, въплътена в дълги крайници, щръкнали глави, големи гръдни обиколки, равни зъби и повишени умствени възможности. В запаметяването, във възпроизвеждането, във вземането на решения, в поемането на рискове, в подреждането на разпилянните части от цялото... Нобеловите лауреати стават донори на качествено семе и кое е учудващото в цялата работа, озадачи се Кремена и се предаде на навалищата, рукнала безмилостно към Сикстинската Капела. За да види смаяно как между показалеца на Господ от Сътворението и безволево отпуснатата ръка на Адам минава... една светкавица на фотоапарат.

Тя прекоси обратно галериите. Гоблените, килимите, полилеите, мозайките и безжизнените римски копия на гръцки оригинали, потънали в историята. Отвън чакаше двойно по-голяма опашка от тази, която я посрещна на влизане. Горещо пладне – ведно с туристите лятото поглъщаше стръвно жалките остатъци от пролетта. Лятото на глобалното планетарно затопляне, нажежило едно устремено към съвършенство човечество. Кремена наниза слънчевите си очила – фасадата на Сан Пиетро блестеше в ослепяващо сребристото на консервационното платно, над което се вееше логото на конструкторската фирма. Странно лого – Господ-Бог протяга към Адам един шоколадов кроасан.

Кремена свали очилата си. Нямахше такова нещо. Никакъв Господ-Бог, никакъв кроасан, никакъв Адам. Само сребристо платно върху огромна фасада, надвесена над залят с туристи мраморен площад.

Адам отдавна не беше гладен. Кремена също. Нито за големи катедрали, нито за тържествени процесии, нито за златни амвони и падащи в гънки от розов мрамор дипленици на скулптирани светци. Затова тя се отказа да пъпли по стъпалата към напечения като във филм на ужасите храм. Напечен и забулен в реставрационен воал музей по история на човешката суета, отдавна притъпил с великолепието си сетивата на добре нахранените с кроасани християни.

Единствено хаосът в Рим няма сезон, си каза Кремена. Той е вечен и се върти в омагьосан Фелиниев кръг от сребристи платна за консервация, багерчета, хеликоптери, валяци, скелета, телени мрежи, извинителни и недотам извинителни табели. Като тези в метрото, предупреждаващи разсеяните пътници да внимават за джобовете си, особено ако пътуват по натоварените с туристи линии към Ватикана и гара Термини.

Във вагона нямахше хора. Учениците бяха във великденска ваканция, в която се учеха как да се превърнат от безполезни християни в полезни за глобалната индустрия туристи.

Кремена четеше Нюзуик. През редовете, защото ѝ се дремеше. В постхристиянска Европа, обясняваше един архиепископ в темата на броя за смъртта на Господ, животът не бил така драматичен, както в други континенти или исторически епохи. Следователно вече не се нуждаел от религиозно откровение за интерпретацията си. Във високо толерантните общества религията била просто една алтернативка като вегетарианството или движението за защита на белите мечки. На църквата отдавна се гледало като на убежище за лицемерни сексисти, а в някои яростно светски страни (като Франция например) позицията ѝ била толкова немощна, че хората не си давали труд даже да я забелязват.

Кремена едва държеше очите си отворени. Боже мили, каква сладка пролетна умора, прозина се тя, преди да спре изненадано погледа си върху една кротка и отчайващо миловидна готическа мадона, седнала с прибрани колене на отсрещната седалка. И тя се заяпа с интерес в безизразното алабастрово лице, лишено и от най-малък намек за скули, брадичка или вежди. Отпуснатите бузи, подпухналите клепачи, меката извивка на безволевите устни, бледожълтите коси, прибрани назад без всякакво въображение и развели невнимателно две ластовичи завъртулки над облото чело. Ляво коляно до дясно коляно, трапчинка до трапчинка, ръка до ръка, показалец срещу показалец, палец в палец, кутре в кутре. Долетяла от ранното Средновековие равнодушна симетрия, навяваща такова смирено благочестие, че Кремена засрамено натика светотатствения брой на Нюзуик в чантата си.

Ботичелиевата Пролет преди да се е събудила от дългия си готически сън, допря несъзнателно Кремена лявото си коляно до дясното. Едно до друго, без да се кръстосват. Беше рано за кръста. Разпятието още се гушеше под лозата на късното езичество, оплела в готически гоблен щастливите райски чеда. Не, сезонът не беше за Ватикана и Сан Пиетро. Не беше за Форумата, обрасъл в меката зеленина на бурените. Сезонът беше преходен.

Магическа увеличителна леща за шарения преход между карнавалното езичество и войнственото християнство. Докато слънцето беше още слабо, докато Църквата още не бе стигнала пищния си зенит на една самодоволна институция, хранеща с мрамор и злато капризните сетива на туристите-неоезичници с дъвки, камери и лъскави пътеводители.

Заедно с нощта падна и кратък напоителен дъжд. Кремена спеше в едно приземно студио недалеч от гарата и сънуваше как хаоса на постхристиянския Рим се разтваря в охолното безвремие на една главоболна модерна шарения, в която готически мадони зачеват от анонимни Нобелови лауреати за целите на устременото към подобряване на умствения си резерв човечество.

4.

Лино се оказа закръглен психиатър към петдесетте, обладаващ похвална за възрастта си глаголна и физическа енергия. Не се наложи Кремена да го търси – той сам я взе с колата си от нейното влажно студио.

- Stefano, povero Stefano!*_ - възкликна той патетично. – His wife Sonia drives him nuts, believe me!*_*

И експресивният римлянин изливаше върху Кремена особения си английски под формата на обяснения, аргументи и хипотези, сведени в чаровен безпорядък върху чашите с еспreso в едно съседно на студиото ѝ кафене.

- Онзи ден ми говорехте по телефона за някаква нелекувана рана в душата му...

- Вижте, синьора Лозанова, Стефано е старомоден хедонист, който се е комбинирал неподходящо с твърде модерна жена. Не казвам млада, а модерна. Познавате ли Соня? Нейната чудовищна рационалност граничи с ирационалност. Стефано, от друга страна, е романтик. Гледа на нея с хлапашко любопитство. Експериментите са му страст. Всички мъже сме такива – патим си от рискове с жени.

Кремена не се усмихна.

- Не знам какво мислите, синьора, но аз съм убеден, че той направи онова дарение, за да се разсъни от налегналото го отегчение. Всеки втори мъж, приближаващ петдесетте, умира от скука. Неговото дарение беше една прозявка. Тръгването му за България обаче ме изненада. Попитах го защо го прави.

- И той? – изопна се Кремена.

- Той... Глупости разни. Мозайките в старата Сан Клементе, статията за вашите просветители, едно четвероевангелие, откраднато и после откупено...

- Четвероевангелие! – ахна Кремена.

- Оправдания за религиозно-етническият си комплекс. Аз съм психиатър, синьора Лозанова, и ще ви кажа, че хората стигат до самоубийство от скука. Стефано завършваше банята си в мозайки тип Остия Антика, когато го засмука една спирала от събития с приятен патриотичен привкус. Хареса му да играе герой. Гмурна се в поредното предизвикателство. Преди малко ви казах, че е любопитен мъж и обича да експериментира. Доказателства - цял куп. Вземете само зле завършилия му опит за проектиране на модерна църква. Класически експеримент от типа "разтривка на егото". Откъдето и да го гледате, Стефано не е практикуващ християнин. Освен това никой съвременен архитект не проектира църкви. И проблемът не е в архитектите, а в липсата на обществени поръчки. Няма обществени

поръчки за църкви, защото няма нужда от тях. Християнството отдавна е мъртво.

Кремена направи физиономия.

- И последният брой на Нюзуик се опитва да докаже, че Бог е мъртъв...

- Грешно сте ме разбрали, синьора Лозанова. Не Бог, а християнството е мъртво. Капитализмът го унищожи. По-точно двете рожби на капитализма, които Европа си е отгледала – материалното охолство и индивидуализма. Организираната религия цъфти в бедни и колективистични общества. Сега слушайте внимателно. Човешката душа има нужда от периодично изпитване на екстаз, който доскоро е бил запазена територия на религията. Без трансцендентален екстаз и досег с божественото човек изпада в униние. Започва да се омерзява. Привиждат му се ковчези и червеи. Борбата с виденията на атеиста взема разни форми – консумативизъм, алкохолизъм, депресии, промискуитет, а най-често всепоглъщаща досада.

- Звучи правдоподобно, – съгласи се Кремена. Нещо в теорията на лудия психиатър започна да я интригува.

- Но религия и църква не са едно и също нещо. Църквата е история, култовите ѝ сгради са музейни експонати - действащи експонати с топящо се влияние. Бог обаче е по-жив от всякога. Деветдесет процента от европейците вярват, че съществува, но искат да получат лично откровение за него. Ние сме континент от самотни търсачи на Бог – разбира се, не онзи с бялата брада и наказателно вирнатия показалец.

- Искате да кажете, че църковната догма е демоден.

- Не цялата, синьора. Притчата за непорочното зачатие например е в разцвет. Медицината успя да задигне божествения патент върху безконтактното зачатие и лиши Мадоната от ореола ѝ на автентичност.

И Лино се изхили. Самото словосъчетание било безумно старомодно. *Immaculate conception*, произнесе той с презрение. Зачатие, лишено от петната на страстта, защото *macula* означаваше петно. Христос е бил заченат неопетнено. Не от плътска страст, а от платоническата любов на Бог към Мария. Следователно Христос се различава от човеците още от акта на зачатията си.

- Този мит отдавна е разбит, синьора. Сега всяка жена може да зачене *in vitro* и да стане реплика на Мадоната. Всеки мъж, който става донор на сперма, се превръща в тривиално копие на...

- Бог?!

- Фигуративно. Звучи просташки, но прогресът в науката направи митовете смешни. Стефано обаче е обречен да превърне митовете в действителност. С помощта на изобретателната си жена,

хе-хе. Защото Соня иска да има дете от него независимо дали той е жив или мъртъв. И какво мислите, синьора Лозанова?

- Какво? – оокори се Кремена.

- Ще ви призлее като научите, - предупреди Лино. – Но ще ви го кажа, въпреки, че е секрет. Много сте ми симпатична и ми изглеждате влюбена в горкия Стефано. Откажете се от него. Той е пленник на една модерна вещица, която е замразила спермата му за да може да зачене “неопетнено” от него след скапващото антираково лечение. Вижте, Соня теоретично може да забременее дори ако Стефано не е жив – и трябва да ви кажа, че се е заканила да го стори. Ако Мадоната е заченала от жив Бог, то Соня е готова да зачене от мъртвия Стефано. Непорочно, разбира се.

И Лино се изсмя.

- Povero Stefano!_* - възкликна той. – You are going to be some new and mysterious form of God’s revelation!_**

Кремена стана.

- Искам да походя малко пеша, - извини се тя.

- Аз май ви разстроих. Вземете си една разходка и не мислете за този миторазбивач Стефано. Всеки си има своята Голгота. Неговата започна от старата базилика Сан Клементе. Който слезе веднъж в тези римски мази и превърта. Аз бях луднал по третото ниво, което датира от първи век. Там има митреум - светилище на бог Митрас..., но какво да ви занимавам с една отдавна изчезнала религия, в каквато скоро ще се превърне и християнството.

Кремена едва подтисна гаденето си. Логореята на Лино я съсипваше. Колкото и да беше брилянтен, колкото и да беше прав, още една хипотеза и...

Тя се гмурна с наслада под пролетния дъжд, който заваля наоколо с щипещо свистене.

5.

Кремена изопна крака на леглото. Коляно до коляно, глезен до глезен. Зарови лице във възглавницата. Калъфката бавно овлажня. Спиралата остави дълги мазни следи. Червилото – тъмни петна като от стара кръв. Усещане за мокрота прониза косите ѝ до корен. Челото ѝ орося. Дали от топлия дъжд, дали от топлите сълзи...

Стефан бил направил дарението си за “Свети Спас” от скука. Опитвал се да се разсъни от отегчението си на мъж, гонещ петдесетте. Минавал за любопитен и обичал да експериментира. Бил обречен да превърне митовете в действителност. Да разбие оригиналната притча за непорочното зачатие. С помощта на изобретателната си жена.

Кремена се извърна по гръб и потърси с ръка бемката на лявата си буза. Това я успокои за минута. Нейното лице, нейното Аз, нейната трезва, равновесна идентичност. Още не е мръднала, още е добре, съвсем добре с главата си. Още разсъждава, още вярва в причина и следствие, в престъпление и наказание, в небесните подаръци за чистия и неподправен алтруизъм. В искреността на човешките мотиви.

За откупуване на четвероевангелие, дарение за реставрация на стара черква или проектиране на модерна такава.

Тя продължаваше да вярва... Тя вярваше чистосърдечно, че това дете, което носи под сърцето си, е подарък от небето. Тя вярваше, че Стефан бе загубил единствения си син, за да има неочаквано и абсолютно чудодейно дете от нея. Тя вярваше, че неговото най-мило творение – кръстополното му кристално бебе, бе отстъпило великодушно път на едно истинско бебе. Не от кристал, а от плът и кръв. Бебе-дарение на съдбата. Малък, топъл и влажен подарък за подновения купол и разцъфналите стенописи на “Свети Спас”. И че тя, Кремена Лозанова, която навремето бе пращала настойчиви факсове до архитект Витанов с молба да оглави екипа от реставратори, сега трябваше да му върне жеста.

Като стане майка на единственото му дете.

Заченато стопроцентово порочно от един жив мъж. Все още жив. Но дори и мъртъв, Стефан можеше да стане баща. Теоретично, както отбеляза с непоносима ирония лудия Лино. Само че дали един умрял човек е подвластен на съдбата от изминалия си живот? На нейните прищявки, подаръци и капризни обрати? Подвластен ли е на последствията този, който не е вземал решенията за причините?

Кремена отново напои възглавницата. Мълчаливо, без да хълца. Нямаше никой наоколо – нито да я чуе, нито да я попита какво й има, нито да й избърше сълзите. Всяко истинско пътуване в живота било приключение на самотен мореплавател, философстваше Стефан преди да яхне самолета за Рим. Такова е било последното пътуване на Франческо, такова е било обвитото в мистерия пътуване на Стефан до България, такова щеше бъде и нейното пътуване. Пътуване... Какво пътуване?

Тя искаше просто да зарадва един болен от рак приятел. Един съсипан от живота мъж, в когото се бе влюбила без да иска. Как без да иска! Как без да иска, когато всичко бе тръгнало от него! Настоятелното му ухажване, хлапашкото му искане да я вземе в екипа, поканата за Несебър с всичките пияни от желание погледи, изпотени улавяния за ръката, многозначителни стискания за кокалчетата, лирични и пълни с тъга обръщения. “Не ти се сърдя, прасковке...”

Прасковке...

Стефан вече не я обичаше. Един влюбен, увлечен или привързан мъж никога не би реагирал така равнодушно на вестта. На голямата вест, която в иконописта наричаха Благовещение. И ето, тя бе кацнала като ангел на бялото му болнично легло сред портокаловооранжеви стени и масленозелени завеси да му каже, че Бог прибира, но и дава – еднакво мистериозно и в двата случая, но в това е истинския аромат на живота. Не в пътуването, а в изненадата. В благодатната божествена изненада.

А той... Той си бе позволил да замълчи, да се втрещи, да замръзне, да закове поглед в църквата отсреща. Не, Стефан вече не я обичаше. Той бе впримчил съдбата си в тази на кльощавата амазонка Соня, с чиято помощ щеше да счупи митовете и да накара лекари и юристи да се хванат за гушите. На един яростен експериментатор му отиваше да плува срещу течението на природния закон. На един циник му вървеше да прекрачи всички граници. Да нахрани с модерни митове безумното си любопитство. Да извърви докрай Голготата си, започнала не от подземията на Сан Клементе, а от мига на брачната клетва за вярност пред Соня.

По-безжалостна експериментаторка и от самия него.

Странна двойка, избърса сълзите си Кремена. И се опита да си спомни първата си и единствена среща със Соня на онова парти в приземието на недовършената кметска къща в Горна Лисица. Те не си казаха нищо. Само си стиснаха ръцете. Всъщност жените на това парти нямаха думата. Божо обясняваше звездното небе, докато Андрей превеждаше на италиански речите на Стефан. Особени думи излизаха тогава от устата на Стефан. Толкова особени, че Кремена заспори с него. За какво? За правата на жените, за някакъв нов Бог с кредит-карта, за цинизма на постмодерната епоха, в която...

“...религия, ерекция и сос за паста се купуват от един и същ търговски комплекс, който Соня ще измисли как да се отоплява, вентилира и асансьороповдига с енергия от рапичено масло...”

Стефан се подиграваше, а Андрей превеждаше.

Ах, този мъж винаги ѝ бе убягвал. Този мъж винаги бе отбягвал темата за жена си. Нито една въздишка на отегчение, нито една дума на обожание. Нито една нейна снимка, нито един дребен спомен. За да я подведе. За да я накара да вярва, че бракът му не е щастлив. Че двамата със Соня не са един за друг. Че тя е прекалено млада, а той – прекалено улегнал.

Такава беше нейната отчаяна теория.

Стефан не беше казвал нищо. Нито че държи на жена си, нито че иска Кремена.

Нищо.

Непоносима тишина. Влудяваща.

Кремена изтри очи. Отвори картата на Рим. Сложи пръст на хълма Челио. Сметна как да стигне с метрото до болницата. Спирката на Колизеума, отстояща на почти равни разстояния от Сан Клементе и от Сан Стефано Ротондо.

Равни разстояния в съвсем различни посоки.

6.

- Току-що Соня си тръгна, - съобщи Стефан.

- Така ли?

На масичката му имаше пакет с круши. Някакви пролетни круши, които приличаха на пластмасови.

- Обаче са истински. В Рим няма сезони за плодовете.

- Знам. Всичко може да се купи отвсякъде. Религия, ерекция и сос за паста от един и същ търговски комплекс. В последния каталог видях, че предлагат и бебета по поръчка.

Стефан я изгледа изненадан. Не личеше да е засегнат. Гълъбовите му очи грееха ведро.

- Прасковке, не ми се сърди.

- Аз се срещнах с твоя приятел психиатъра. Той ми каза защо си направил дарението. Знам всичко.

- Какво знаеш?

- Че си се водил от недостоен мотив. Преструвал си се на патриот. Аз се заблудих. Мислех си... Глупава жена.

- Вярно. Мотивът ми беше недостоен.

Кремена седна от изумление.

- Но Лино не го знае. Знае го този, който трябва да го знае.

- Кой е той?

- Жена ми.

Стефан произнесе последното с почти присмехулна невъзмутимост. Отстрани изглеждаше, че се забавлява с объркването ѝ. Кремена усети как го намразва. Неистово.

- Прасковке, дори и най-добрият ми приятел няма ключ към нещата, които не съм му признавал.

- Но си ги признал пред жена си.

- Към Соня имам ангажименти на съпруг. Заклел съм се да ѝ казвам истината. Дори да е неприятна, дори да е със закъснение.

- Това ли е разликата между съпругата и любовницата? На едната истината, на другата – лъжите!

- Ще продължа, когато се успокоиш.

Стефан беше железен. Никакво умиление на лицето му. Той не играеше в Благовещение, а я съдеше в Дейсис. Нея – старомодната Богородица с неродения младенец.

Кремена усети, че ако не се хване за нещо твърдо... Ако не каже дума, ако не поиска нещо...

- Тео, дай ми една круша, моля ти се.

Той взе ръката ѝ. Разтвори дланта ѝ. Разкъса пакета с два пръста. Кремена чакаше. Лява женска ръка с насочена нагоре длан, дясна мъжка ръка с насочена надолу длан. Между тях - една круша. Пролетна и преходна, узряла твърде рано. Преди есента.

- Няма да те питам защо си запазила бебето, както и аз няма да ти кажа защо направих дарението. Да ми се кълнеш, че си го задържала от любов към мен, е все едно аз да твърдя, че съм тръгнал за България от чист патриотизъм.

- Аз наистина те обичам, Тео.

- Тогава ще си носиш кръста на избора. Казвам ти го ясно, защото може да се виждаме за последно. Аз оставам със Соня. Лино вероятно ти е обяснил причините по-добре от мен. Той обича да слага етикети. Години наред слушам, че съм демодирани езичник, а Соня – войнстваща постхристиянска еманципатка. По неговата скала ти трябва да си в средата на триптиха. Отломка от отиващата си християнска вяра в добродетелите. Виж, уморен съм от табели. Искам да сложа ред в живота си и да се издължа на всички.

И Стефан продължи. Бил обещал на Андрей един нов Христос, който нямало как да се нарисува върху кристален купол, но след новината за традиционна църква, решил че Кремена, като човек с влияние над тщеславния горнолисиченски кмет, може да ходатайства за вземането на Андрей като зограф. Той го заслужавал, този "малък къдрав пъзльо".

Колкото до другия малък пъзльо... Първо, трябвало да се променят някои клаузи в завещанието му, за да се стори място на новия му наследник. Второ, предстоял тежък разговор със Соня относно последиците от това непредвидено извънбрачно бащинство. Финансовата страна на въпроса щяла да се уреди някакси, но истинският проблем щял да възникне от физическото му разкъсване между София и Рим. Защото той възнамерявал да се вижда с детето си. Да идва в София, да го взема в Рим, да му издейства италианско поданство, също с позитивни юридически импликации...

Кремена слушаше и не вярваше на ушите си. Това ли беше нейния Тео? Хедониста с пурата, мъченика с ореола, мъжа, проектиращ безплатно черква! Този пресметлив западняк по нищо не приличаше на него. Онзи беше циничен, този прагматичен. Всмукнал здраво от модерността на малката си жена. Завещанието, поданството, юридическите импликации, финансовата страна...

Един бъдещ мъртвец подготвяше с абсурдна педантичност живота на нероденото си дете. Което още не беше ритнало майка си отвътре. Ами да, той не я попита за това. Защото не беше интересно.

Нямаше отношение към юридическата страна на въпроса. Лино беше прав. “Не мислете за този миторазбивач Стефано, синьора Лозанова.” Двамата отдавна се движеха в различни писти. И така щеше да бъде докрая. Докрая на кратките им животи.

- Вземи си още круши, - подаде й той пакета. – Кога пътуваш обратно?

- Тази вечер.

- Нямах много време, но ако не си ходила на гроба на Кирил...

- Последния път, когато идвах в Рим, подземията на Сан Клементе бяха затворени за реставрация.

- Сега са отворени. Не е далеч отук. Отсега ще ти кажа, че мазите не са интересни. Аз дори не съм слизал в любимото на Лино трето ниво. Имало митреум. Виж олтарната мозайка на действащата църква. Казват, че била реплика на тази от старата базилика, където е погребан Кирил.

- Четох за нея във влака. Ако ми остане време, ще отида да я видя.

И Кремена пхна в чантата си още няколко круши. Стефан се усмихна.

- Да знаеш, че си ми скъпа, прасковке.

- Щом съм ти толкова скъпа, ще ми кажеш ли най-сетне какъв е бил този твой толкова недостоен мотив?

Стефан се замисли. Отвори чекмеджето.

Кремена чакаше.

Той се поколеба. Извади една книга.

- Вземи, - каза той. – В нея е отговора.

Тя изгледа книгата с удивление. Беше Петрониевия Сатирикон. Разтвори я напосоки. Отвътре изпадна една снимка. Сърцето й затупа бързо. Бързо, бързо, ужасно бързо. Стефан успя да я вдигне преди нея. Беше снимка на Соня в тъмнозелена рокличка и с нокти, лакирани в крещящо оранжево.

- Не е за теб, - засмя се той. И добави някак небрежно. – Това е жена ми като портокалово дръвче. Да ми напомня, че отвъд болничната ми стая светът е толкова пъстър... Извинявай, прасковке.

- Книгата е на италиански, - отбеляза глухо Кремена.

- Няма значение, вече не ми трябва, - отвърна също тъй далечно Стефан.

- Имаш ли да ми казваш още нещо?

Стефан се напрегна. Може би се виждаха за последно. Може би това щяха да бъдат последните му думи пред нея. Последните думи пред нероденото му дете. Единственото му дете.

- Да..., - обърка се напълно той. – Ако вече не се видим, предай му, че съм искал да го видя голям и разумен човек, който е

наясно какво прави. Да не се заблуждава в мотивите си, защото ще тълкува ударите на съдбата като несправедливи. За подаръците е ясно – те винаги ни заварват по-неподготвени, отколкото лошите новини.

И Стефан избухна в смях.

Един горчив и неадекватен смях.

- Не ме слушай. Всъщност искам детето ми да е щастливо по онзи отдавна забравен от хората безхитростно епикурейски начин.

7.

В Сан Клементе се готвеха за венчавка. От двете страни на пътеката бяха подредени кошници с изкуствени цветя. Ухаеше на топящи се свещи. Пролетното слънце проникваше през широко отворените врати на базиликата и обливаше с щедра светлина мраморните колони и статуи. Всеки пастелен тон бе замръзнал в светлосив нюанс. Олтарната мозайка блестеше в арогантно златно.

Сакристията, вдясно от входа на базиликата, погълна набързо една група японски туристи към недрата на християнската цивилизация. Накъдето се бе запътила и Кремена. Въпреки, че не понасяше подземия. Миризмата на мухъл, сумрака, тежкия шепот на ронещата се мазилка, твърдия натиск на ниските сводове.

Рим беше мартенски. Сезона на раннохристиянските базилики. Преходен сезон, под чиято леща шареният цинизъм на езичеството преливаше в пастелната кротост на християнството. Теорията на архитект Витанов. Или на психиатъра Лино.

Сякаш имаше някакво значение.

Сякаш някой забелязваше, че описаните в статията на Стефан липсващи кубчета в долната част на мозаечния портрет на Кирил и Методий бяха възстановени прилежно. Сякаш някой четеше гъмжащите от неразбория паметни плочи от признателните славянски народи върху Кириловия гроб. Сякаш някой от мъничките и добре възпитани японци знаеше кой лежи под тези плочи. Ако въобще лежеше. Защото последното не беше сигурно. Изобщо.

И да изчезнат костите, митът остава. Не тленните останки бележат гроба, а символа върху него. Въплътен в простичка мозаечна икона в златно, червено и тъмнозелено. “В памет на българския равноапостол и просветител Свети Кирил”, прочете Кремена и се прекръсти. Някак без да иска.

И я обзе почуда как Стефан бе успял да погледне на това свято за българите място с такава пронизваща хладина. Какво ледено око имаше този мъж щом си бе спестил трепета от досега с тази частица българска история, закопана в римските подземия.

Вместо да се развълнува от кирилския надпис под иконата, той бе преброил с математична точност изпадалите кубчета от тъй наречената тоталитарна мозайка. Бе повдигнал въпроса на кого принадлежи Константин-Кирил Философ (на българския народ, разбира се!), бе размахал Легенда Италика, бе привел в доказателства купчина изронени фрески от старата базилика. Мощите на Свети Климент били изтъргувани за папската протекция на славянските писмена? Това можеше да роди само ума на един студен космополит, скъсал със закотвящите нишки на етническата си принадлежност.

Нито достатъчно българин, нито напълно италианец, Стефан бе заявил с присмехулна дързост: “Всеки народ присвоява от историята само онези факти, които най-добре обслужват националната му кауза.”

Колкото брилянтно изречено, толкова и практически непригодно като леща за поглед към историята. Особено от страна на стопроцентово предубедените “национални” историци. Стефан обаче не принадлежеше на българите. Нито на италианците. Както Константин-Кирил не принадлежеше на българите. Нито на сърбите, словенците, хърватите, руснаците, украинците, гърците. Само човек без дълбоко вкоренен етнически инстинкт можеше да се изсмее на претенцията за патентно право върху определен факт от миналото. И да напише онова за камбанарията, от която всеки народ гледал на историята. Да го напише като финално заключение под скандалното съчетаване на факти, видяни от две национални камбанарии. Българската камбанария: Кирил и Методий са дошли в Рим, за да защитят пред папата нуждата от славянска азбука. Италианската камбанария: Кирил и Методий са дошли в Рим, за да представят пред папата мощите на Свети Климент. Двете гледни точки в една: Кирил и Методий използват мощите на Свети Климент като удобен предтекст за изпросване на папската благословия за славянските букви. Елегантна хипотеза от един италиански архитект, реставрирал българска черква, за един гръцки лингвист, съчинил славянската азбука.

От гроба на Кирил започваха стъпалата към последното подземие на Сан Клементе. Кремена заслиза по тях, замаяна от откритието си, че Константин-Кирил и Стефан Витанов имаха нещо общо – какво безумно светотатство беше самата мисъл за това! Те не принадлежаха на народи, а на по-висши общества – били те книжовни или архитектурни, били за прослава на Бога или на артистичното Его, били за прослава и на двете, но винаги движени от една дръзка идея – да бъдат творци като своя Създател.

Стъпалата свършиха. От сумрака изплуваха упътващите надписи. Третото ниво – любимото на Лино и безразличното на

Стефан. “Вижте митреума, синьора Лозанова”, беше я посъветвал първия. “Не си губи времето с мазите, прасковке, а разгледай олтарната мозайка на действащата църква”, беше й казал втория. Досега тя бе видяла само гроба на Кирил.

А часовете до самолета се топяха.

И Кремена четеше бързо обясненията на английски.

Митраизмът възникнал като персийска религия, която била пренесена в Рим от войниците на Империята, връщащи се от походи в Мала Азия. Религия само за мъже със седем стъпки на посвещение, включващи и мъчения. Ох, че досадно, четеше Кремена за бог Митрас, който бил призван от бог Аполон за свещен двубой с Бика – символа на пролетта и плодородието. От кръвта на убития Бик се раждал живота на земята, а Аполон, доволен от изпълнението на повелята, давал угощение на Митрас и го възкачвал на небето със специална колесница. Вероятно всяка година, защото религията наблягаше силно на космичния кръговрат, олицетворен в сезоните.

- You see, this was an “only-men” religion, which wasn’t fair at all*,
- отбеляза възмутено една късо подстригана бабка в бермуди, сякаш търсеше женска солидарност в Кремена.

- I see, I see, - измърмори Кремена. – It wasn’t quite fair.**

- Don’t you think Christianity is much better, - продължи досадната англичанка. – At least the women have some place in...***

Но Кремена вече се беше мушнала в друг пасаж и четеше друг надпис. Мъжка религия за посветени – да, но нима християнството някога е включвало жени в йерархията си? И затуй сега угасваше с топящо се паство от бабички-богомолки, както тръбяха скръбно списанията.

Явно митраизмът е бил доста тесен култ, реши Кремена като видя залата за централната му мистерия – ритуалното угощение в чест на победата на бог Митрас над Бика. Ниският триклиний с масите за угощението едва ли бе побирал повече от тридесет мъже. Тридесет посветени мъже, преминали през седемте стъпки на въведение в култа. Култ, а не религия. Религията беше по горните етажи на Сан Клементе – някак агресивно всеобхватна, някак задължителна за всички. Култът искаше специално посвещение. Преданост към научените уроци. Колко ли мъчения е трябвало да изтърпят митраистките послушници, за да влязат като равнопоставени в триклиния за мистерията на ритуалния обяд? То и от това се състоеше целия митреум – триклиний с олтар и митраистко “училище”.

Кремена надзърна в квадратната сводеста стая със седем неправилно издълбани ниши в стените. Табелите указваха, че някога тези ниши са били изпълнени с графити-наставления за всяка от седемте стъпки в посвещаването на послушниците. Нищо не беше

останало оттогава. В полумрака на мазата личаха само петната от мухъл и стара боя, под които се мъдреха чино наредени амфори и делви. Сигурно довлечени от другаде, защото имаха съмнително запазен вид.

Тя огледа още веднъж мрачната стая, потънала безвъзвратно в дълбоките подземия на историята. Лино бе човек с въображение, по-вихрено и от това на Стефан. Голямо чудо – митреум. С прогизнали стени и притиснати от старата базилика тавани. Ако човек се вслушаше внимателно, щеше да чуе звъна на капките в съседния, още неразкопан от археолозите лабиринт.

- Did you see that fresco on the wall? – изграчи натрапливо англичанката досами ухото ѝ. – It's very interesting, isn't it?*

- Yes, it is**, - отвърна машинално Кремена като в заучен диалог и се озърна. Къде беше тази фреска? Някаква ужасно интересна фреска, която сухата бабка бе видяла преди нея.

- It's here, my dear***, - посочи снизходително англичанката към отсрещната стена на “училището”, където между две изорани от времето ниши мъждукаше образ на мъж. Изплувал до гърдите от очуканото зелено петно на старата мазилка. Много повреден. Не образ, а сянка на образ.

Кремена се приближи.

Изображението беше по-високо от нея. Трябваше да го гледа отдолу, където свършваха червените мазки боя, останали вероятно от плаща на мъжа. Един истински езичник, както личеше от недвусмислените белези на чувствен живот. И Кремена огледа любопитно здравата шия с цвят на изпечена тухла, налятото лице, накървените устни, суетно оформената брадичка, набразденото от гънки чело, отпуснатите и зачервени от недоспиване долни клепачи, румените алчни бузи, отривистите коси, вързани с алена лента и прибрани зад големите, издялани с едро длето уши.

Това лице не беше нито на постник-аскет, нито на целомъдрен послушник. От него бликаше толкова вкус към зеленчуците, колкото и плътска съдържаност. Нито воин, нито монах, този мъж гледаше от стената със спокойствието на щастлив епикуреец, който се наслаждава на живота без да се измъчва от угризения.

Нито от християнски за грях, нито от постхристиянски за нездравословност. Никакви угризения. Една чудесна райска хармония цъфтеше връз това самоуверено и лишено от белези на всякакъв фанатизъм лице. Нелишено обаче от живот – един пълнокръвен живот, въплътен в топлите цветове и телесни обеми на фреската.

- Този мъж не е бил от посветените. Той е бил свещения Бик, - каза на глас Кремена.

Да, Аполон бе изпратил гарван-пратеник до бог Митрас с повелята да бъде убит жертвения Бик – символа на живота в неговата цялост. И от кръвта на Бика се бе родило всичко живо на земята. Пролетната възбуда, тревите, цветята, птичките, агнетата, бебетата, кристалните киези – всичко!

Свещения Бик, взел на шега човешко лице, дръпна се в почуда Кремена.

Ако пък не на Бика, то този образ със сигурност беше на мъж, живял преди големите религиозни войни. Преди Хартата за правата на човека. Преди епохите на зверска нетолерантност и овластена толерантност. В изражението му нямаше и капка екстремалност. Напрежение, тъга, размисъл, страх, глупешки възторг. Това бе съвършеното лице на гръцка статуя, напуснала олимпийските игри заради удоволствията на живота. Виното, печените петли, хетерите, зрелищата в амфитеатрите.

Лице, което по нищо не приличаше на съвременните неврастенични “постхристиянски неоезичници”, както обичаше да флиртува с израза Стефан.

Не приличаше... Не съвсем. Вярно, очите на римлянина бяха кафяви, но гледаха със същата блажена светска умора, както и сивите очи на Стефан. Същите зачервени от недоспалост долни клепачи. Същия живец в зениците като в тези на Андрей. Същите извъртяни охлювидно сетивни уши. Същите чувствени алени устни като тези на присмехулния Лино. Налятите бузи. Здравите плещи.

И отвсякъде струеше обилна червена светлина – лентата в косата, браздите по челото, извърнатите долни клепки, скулите, устните, плаща... Цвета на най-мръсните страсти. И на най-светлата жертвеност.

Диаболична и направо абсурдна двойственост. Кремена пипна боязливо стената, за да се увери, че фреската е угаснала.

“Който слезе веднъж в тези мази и превърта, синьора Лозанова.”

“Отсега ще ти кажа, че мазите не са интересни, прасковке.”

Нима митреума беше безинтересен на мъжа, натикал в чантата й смачканото от четене италианско издание на Сатирикон?

Тя вече качваше стъпалата. Едно по едно, ниво по ниво, подземие по подземие. Този мъж от фреската приличаше на... ах, как беше името на Петрониевия герой, смръщи се Кремена и спря да почине до гроба на Философа.

Свети Кирил я гледаше от иконата със строга християнска необходимост.

Плашещо лице, извърна се тя. Нечовешки задължаващо. Като това на Христос от всеки църковен купол. Стефан беше прав да

обещае на Андрей новата фреска на един нов Бог. Автентичен и стоплен от вътрешен живот Христос.

Стъпалата свършиха. Просветля. В сакристия бе ослепително слънчево. Откъм олтара се чуваше бракосъчетаващата реч на падрето. Кремена закъсняваше. Беше прекарала в мазите повече, отколкото бе предполагала. Нямаше време за олтарната мозайка. Пък и бе твърде далеч от нея. Почти на изхода на черквата.

И тя огледа апсидата от края на пътеката с венчалните кошници. Гигантския стенопис на подредените като лалета дванадесет апостоли, фриза с жертвените агнета, прилични на дантелен фестон и поддържащи огромната мозайка, за която бе чела във влака от Флоренция. Разбира се, беше далеч от детайлите, които книжката така подробно описваше, но все пак се виждаше разпятието и лозата, израстваща от основата му. Лозата на живота, даваща стотици къдрави разклонения по цялата апсида.

Кремена помнеше тази лоза. Помнеше как някаква безсрамна лоза някога се бе увила около едно кротко и нищо неподозиращо разпятие. Може би споменът бе исторически. Може би лозата бе плъпнала от скритите корени, останали от апсидната мозайка на старата базилика. А може би черпеше жизнени сокове от кръвта на жертвения бик в митреума. От здравата плътска сила на онзи арогантен езичник с любопитните и недоспали очи.

Излязъл сякаш от романа на Петроний. Не за да пролее кръвта си, от която да се роди лоза, грозд и червено вино, а за да се радва на живота по онзи отдавна забравен от хората безхитростно епикурейски начин.

Както го каза хубаво Стефан.

И Кремена изведнъж си спомни името на мъжа от фреската. Енколпий.

8.

Самолетът летеше над облаците.

На всички им беше скучно – дори на тези, които се бяха случили до прозорец. Най-скучно им беше на горките италианци, които не можеха да говорят по любимите си telefonini. Вместо това се забавляваха от немай къде с четене на вестници.

Кремена четеше Сатирикон.

По-точно го прелистваше и търсеше познати думи с латински корени. Те не бяха много и никак не стигаха да разбере подчертаното от Стефан. Книгата все пак беше на италиански.

Още един ключ към загадката на този мъж бе счупен.

Тя прибра с въздишка романа и извади една круша – от онези, които Соня бе донесла за болния си съпруг, а той ги бе подарил на

бременната си любовница. Смешно как понякога човек гласи нещо за някого, а пък то отива... Божа работа, хрусна Кремена. Тя беше чела Петроний много отдавна и не помнеше сюжета – как се помни сюжет на роман, дошъл от древността на части и разгадаван ред по ред от преводачи с въображение. “Тази сцена вероятно се отнася до един по-ранен и изгубен епизод, в който...”, сети се тя за фразата, която най-много я вбесяваше. Безкрайните коментари под текста. “Тук авторът пародира известната поема...” “Култът към бог еди кой си е бил разпространен в еди коя си област на Римската империя по времето на...” Две хиляди години между автора и читателя – и какво! Обяснителните бележки под текста стават повече от самия текст. Щото хората се променят. Избледнява паметта им за богове, поеми, притчи, имена на места. Даже мерките са различни. Едно остава непокътнато от времето.

Човешките страсти.

Това Кремена помнеше от оцелелия с триста поражения роман. В главата ѝ бе оцелял само спомена за някаква мъжка компания, разкъсвана от комични изблици на любов и ревност. Жените бяха епизодични образи. Жрици, вещици или изкусителки. Романът беше “мъжки”. Централната му част се развиваше в един триклиний. Мъжете се угощаваха с часове. Сплетени в особено епикурейско братство. Като в най-долното подземие на Сан Клементе.

Кремена хвърли крушовата огризка. Мъжете винаги са обичали чувството на принадлежност към някаква общност. Лино си падаше по митреума на Сан Клементе, Стефан - по романа на Петроний. Може би двамата бяха пленници на една и съща страст. Страст?

Думата не ѝ хареса. Какво значи страст? Хайде, сега пък Лино и Стефан... Само защото Тео умираше за някакъв античен хомосексуален роман, а пък Лино – за светилището на отдавна изчезнала мъжка религия.

И тя се прозина. Доспа ѝ се. Даже започна лекичко да се унася. Да си гледа работата оня недостоен мотив, който се криел между страниците на Сатирикон. Лино поне беше щедър в приказките си. Имаше си теория за всичко. Даже за мотивите на Стефан:

“Един любопитен мъж, който обича да експериментира. Дарението му беше прозявка. Тръгването му за България обаче...”

Ето тук трябваше да е разковничето!

“Попитах го защо го прави. Той ми отвърна с разни глупости като мозайките в старата базилика, статията за вашите просветители, някакво четвороевангелие, откраднато и после откупено... Оправдания за религиозно-етническият му комплекс.”

Четвероевангелие?

Стефан е знаел за откупуването на онова четвероевангелие?!

И Лино наричаше това религиозно-етнически комплекс? А Тео размахваше романа на Петроний. Че какво общо имаше Сатирикон с какъвто и да е комплекс и с каквото и да е четвероевангелие?

Изключвайки факта, че актьорът, откупил прочутото четвероевангелие, бе играл в Сатирикон на сицилианска сцена.

Но да се изкове значима връзка между две толкова различни неща като четвероевангелие от тринадесети век и роман от първи век беше все едно да се твърди, че славянската азбука дължи официалното си съществуване на Свети Климентовите мощи.

Оригинална, но абсолютно фриволна пресечна точка в мъжа, който живееше в съседния на нейния апартамент в София. Към когото се бе обърнала за помощ Кремена, докато търсеше отчаяно Петрониевия роман по всички антикварни книжарници на столицата.

И сега се люлееше над облаците със същия този Сатирикон, написан на неразбираем за нея език. Като тайна Кабала, като шифрован код към едно непонятно братство със седем степени на въведение. Мъжки работи, сбърчи вежди Кремена. И лекичко се протегна. Тео бе прав за едно – животът не е направен за умуване, а за наслаждение по “онзи отдавна забравен от хората безхитростно епикурейски начин”.

Тя отпусна сънливо глава. Пред очите ѝ цъфна Стефан – такъв, какъвто го помнеше от плочника пред недовършената кметска къща в Горна Лисица. Тео с избелелите си редки коси, с вълчите си сиви очи, с присмехулната си усмивка, с късо подстриганата си брадичка, с небрежно ухапаната пура. Нейния Тео - дарителя, патриота, християнина, автора на теорията за симетрията, архитекта на скандалния проект за черква от кристални чаши. Шефа на малкото братство от реставратори на арапчевската черква “Свети Спас”, седнало под крайгобищните акации с медни чашки кафе в ръка.

Така ги беше заварила веднъж шефката на реставрационния отдел към културното министерство госпожа Кремена Лозанова.

Която вече сънуваше една прясно окосена поляна недалеч от електрифицираните лозя на село Горна Лисица. На поляната стърчеше недостроена черква с вдигнати донякъде каменни стени. Наместо купол я загръщаше огромно звездно небе. Нощта беше топла. В лозята нямаше ток. Черквата нямаше врата. Само сводест вход, от който се виждаше олтара. С наредени в полукръг горящи свещи. Полукръг от свещи, образуващ с апсидата пълен кръг. В кръга – двама души. Мъж и жена. Говореха за нещо. Не се чуваше. Изглеждаха влюбени. Не се озъртаха. Мъж и жена. Млада двойка.

Свещите горяха с едър пламък. Мъжът вдигна поглед.

Андрей. Това беше Андрей.

- Сам Епикур ви го казва - любовната радост в този живот е за мъдрия висшата цел!

- Както го казваше навремето шефа, - изкикоти се до него Лазарина.

Звучно, неприлично и някак дяволски.

Миришеше упойващо на акации.

От небето валяха големи колкото орехи звезди.

9.

Спеше Кремена. Спеше под звездите, спеше в душната люлка от миризливи акации и полски мащерки. Тя не знаеше, че будния Стефан в момента изхвърля в кошчето на болничната си стая бордното списание на авиокомпания Балкан с коледния брой за седмочислениците и отваря друга книга – тази на един американски океанограф, участвал в експедицията за откриване на Атлантида. Древната Атлантида се оказала на Балканите, оказала се част от онази дива и девствена земя на винени морета и тъмни гори, към която се рееше в момента и самолета на Кремена. Оказала се на цикладския остров Тира, потънал при грандиозното изригване на вулкана Санторин - събитие, станало преди три хиляди и петстотин години или около 1500–та година пр. н. е. Митове, библейски притчи и историко-археологически факти с такава давност вдъхвали особена сила на тежко болни хора, чула отнякъде Соня и решила да занесе тази книга на съпруга си в болницата на хълма Челио.

И Стефан четеше. Четеше едно от древните доказателства за катастрофата, приведено в пиесата “Хиполит” на Еврипид. Федра, младата жена на атинския цар Тезей, се влюбва в заварения си син Хиполит, който обаче не се интересува от мащехата си, а от лов. Фалшиво обвинен от нея в опити да я съблазни, младият мъж изпада в немилост и бива изпратен на заточение от собствения си баща. Един пратеник описваше началото на това тъжно пътешествие към Аргос и Епидаврос. Наближавайки Сароническия залив, мъжете чуват внезапен тътен. Конете вдигат глави и наострят уши. Върху ездачите ляга панически страх. Поглеждайки с ужас към запенения залив, те виждат една чудовищно висока вълна, която наближава неспасяемо брега. Вълната, носеща с гребена си и един ревящ (вероятно от страх) бик, залива скоро целия бряг заедно с нещастните кандидат-изгнаници.

И ето, съзвездие от сеизмолози, вулканолози и археолози възторжено датираше описаното в пиесата на Еврипид събитие около изригването на вулкана Санторин и гибелта на цивилизацията на атлантите. Защото при колосалните изригвания на подводни

вулкани се получават и колосални вълни, които заливат околните брегове. А описания от автора страховито ревящ бик? Просто метафора на съпътстващия вълната земетръсен тътен.

Спеше Кремена и сънуваше. Сънуваше каменна черква с вдигнати наполовина стени. Вдигнати донякъде. Подобно на всичко останало в земята на археологията и на най-старата история.

Четеше Стефан и се чудеше как фантазията на античния скулптор е претворила в един симпатичен и добричък глиган чудовището от мита за Хиполит върху саркофага в Сан Клементе. Не чудовище, а гигантска цунами от изригването на Санторинския вулкан. Не цунами, а ревящ от ужас бик, носен на върха на вълната. Не обикновен бик, а бик-символ на съпътстващото вълната земетресение. Не символ на съпътстващото вълната земетресение, а символ на Миноския бик – прочутия Минотавър, убит от самия Тезей.

Бащата на нещастно удавения във вълните на древните митове Хиполит.

Спеше Кремена.

Стефан също спеше.

* “Вие не знаете къде е Стефано?” (англ.)

** “Не, не зная.” (англ.)

* “Стефано, бедни Стефано!” (ит.)

** “Жена му Соня го прави на луд, повярвайте ми!” (англ.)

* “Бедни Стефано!” (ит.)

** “Ти ще се превърнеш в някаква нова и мистериозна форма на Божие откровение!” (англ.)

* “Виждате, това е била религия само за мъже, което изобщо не е справедливо.” (англ.)

** “Вярно, не е справедливо.” (англ.)

*** “Не мислите ли, че християнството е по-добро? Поне жените имат някакво място в...” (англ.)

* “Видяхте ли онази фреска? Нали е много интересна?” (англ.)

** “Да, наистина.” (англ.)

*** “Ето я тук.” (англ.)